

BOEKAANKONDIGINGEN.

Handbuch der sozialen Hygiene und Gesundheitsfürsorge, herausgegeben von A. GOTTSTEIN, A. SCHLOSSMANN und L. TELEKY. Erster Band: Grundlagen und Methoden. n. 495 bldz. en register. JULIUS SPRINGER, Berlin, 1925. Prijs: 30 G.M.

Het eerste deel van het Handbuch der sozialen Hygiene und Gesundheitsfürsorge brengt „*Grundlagen*” en „*Methoden*”. Na de inleiding van F. HUEPPE „*Zur Geschichte der Sozialhygiene*” volgen kortere of langere hoofdstukken, getiteld „*Methoden und Technik der Statistik*” (W. WEINBERG), „*Die statistischen Grundlagen der sozialen Hygiene*” (F. PRINZING), „*Vererbungsgeschichtliche Probleme der sozialen und Rassenhygiene*” (V. HAECKER), „*Anthropometrie*” (van wijlen RUDOLF MARTIN), „*Hygienische Volksbildung*” (M. VOGEL), „*Der Unterricht der Studierenden und Aerzte*” (A. GROTHJAHN), „*Die Organisation der Gesundheitsfürsorge*” (E. DIETRICH und P. KRAUTNIG).

De indrukken, verkregen bij het lezen en bladeren in den rijken en degelijken inhoud van al deze monographisch bewerkte hoofdstukken, laten zich niet in het kort weergeven. De goede naam der medewerkers spreekt trouwens voor zich zelve. Slechts wil ik mij afvragen wat door de leiders van deze uitgave onder „sociale hygiëne” wordt verstaan. Klopt men rechtstreeks bij de redactie om een definitie aan, dan vindt men een dooveman's deur. Wel verzekert zij in de voorrede, dat de sociale hygiëne een tak is der „Gesammthygiene”, die door „*Gedanken und Methoden wesentlich*” verschilt van andere takken, in het bijzonder van de bacteriologie en serologie. Doch aan een omschrijving van het begrip is zij nog niet toe: „Die Herausgeber machen von dem *Recht des Verzichts auf eine Begriffsbestimmung* (aldus staat het er) Gebrauch und leiten die Berechtigung ihres Buches nur aus der Notwendigkeit der Zusammenfassung unseres Wissens und Könnens her.”

Dit weigerachtige antwoord vindt wellicht zijn verklaring in verschil van meening bij redactieleden en medewerkers over den inhoud van het begrip sociale hygiëne. Al gaat voorzoover ik weet in Duitsland niemand zoover als de Amerikanen voor wie „social hygiene” uitsluitend bestrijding van geslachtsziekten inhoudt, van een algemeen geldende opvatting is geen sprake. Ook op menige bladzijde van dit handboek weerspiegelt zich zulks. HUEPPE herinnert aan zijn reeds in 1899 gegeven omschrijving „Die Hygiene ist als eine soziale Kunst durch die soziale Not hervorgerufen; *sie muss und wird deshalb immer soziale Hygiene sein, oder sie wird nicht sein.*” Sociale hygiëne dus een pleonasme! Een der andere medewerkers, KRAUTNIG, beschouwt daarentegen sociale hygiëne als identiek met „Gesundheitsfürsorge”: het gansche stel maatregelen tot verzekering van hulp aan zwangeren, kraamvrouwen, zuigelingen, jonge kinderen, geslachtszieken, alcoholisten, ongevalspatiënten, invaliden, on- en minvermogene zieken, herstellenden enz., enz.; d.i. dus wat anderen geheel of ten deele binnen het begrip sociale geneeskunde begrijpen. DIETRICH stelt ter inleiding van zijn artikel vast, dat de sociale hygiëne

een „Arbeitsgemeinschaft” is van de „Gesundheitswissenschaft” en de „Wissenschaft der Volkswirtschaft”. De redacteuren zijn het, blijkens hun voorrede daarmee in het geheel niet eens: „sie bekennen sich dazu dasz die soziale Hygiene nicht ein Teil der Volkswirtschaft ist”; zij is het niet en zal het volgens hen ook nooit worden of mogen worden.

Bekijken wij het plan voor het boek, dan krijgen wij evenmin volkomen opheldering. De *werkwijzen* der sociale hygiëne blijken anthropometrie, statistische analyse, onderwijs aan studenten en artsen, hygiënische volksopvoeding, geneeskundige voorzorg te zijn; haar *grondslagen* levert de geschiedenis, de leer der statistiek, de anthropologie en de genetica (deel I, *Grundlagen* und *Methoden*).

Maar haar object? De redactie, die gebruik maakt van haar „recht” ons een definitie te weigeren, had blijkbaar aanvankelijk over het object geen vaste meening. In de voorrede kondigt zij slechts den inhoud van 2 deelen aan: deel II zal gewijd zijn aan de *bedrijfshygiëne* en de *beroepsziekten*, deel III aan *tuberculose*, *geslachtsziekten* en *alcoholisme*; over wat de volgende deelen zullen brengen maakt zij in haar voorrede wederom gebruik van haar recht te zwijgen.

Intusschen verscheen een prospectus, waaruit wij vernemen, dat het *Handbuch der sozialen Hygiene* uit 6 deelen zal bestaan. Deel IV zal opnieuw aan „*Gesundheitsfürsorge*” gewijd zijn (de organisatie werd reeds in deel I door twee medewerkers behandeld), verder aan „*Soziale und private Versicherung*”. Deel V heeft „*Die soziale Physiologie und Pathologie*” tot onderwerp. Deel VI „*Krankenhaus*” en „*Bäderwesen*”.

Groote lijnen zijn er in dezen bovenbouw niet te vinden: het lijkt eer een „Villa Silberstein”: een bouw van tal van architecten, die ieder naar eigen opvatting aan den arbeid zijn geweest. Waarom krijgen slechts tuberculose, geslachtsziekten, alcoholisme en beroepsziekten een afzonderlijke behandeling? Bevat de aetiologie der zuigelingenziekten geen sociale factoren? Kunnen de acute besmettelijke ziekten zonder sociale organisatie worden bestreden? Zijn voorzieningen met drinkwater, stelsels tot verwijdering van faecaliën, wettelijke voorschriften ten aanzien van huisvesting en voedingsmiddelen geen belangrijke, uit de samenleving voortgekomen middelen tot verbetering der volksgezondheid? Waarom vermeldt bladzijde 273 van een boek over de „*Grundlagen en Methoden*” der „*sociale hygiëne*” nauwkeurig op welke wijze men een neus moet meten, zonder dat er ergens in het boek sprake van is, hoe de schoolarts of de beoefenaar der „*mental hygiëne*” zijn onderzoek heeft in te richten? Waarom zijn vaccinatie, reactie van SCHICK, werkwijzen tot onderzoek van drinkwater en voedsel, tot beoordeeling van ventilatie en verlichting niet waard vermeld te worden als fundamenteele methodes der sociale hygiëne?

Iemand die op deze vragen antwoord zoekt, heeft, naar ik meen, groote kans tot de opvatting te komen, dat „*sociaal hygiënisch*” een welkom adjectivum is voor omgangstaal of redevoering: de „*sociaal hygiënische*” eisch, het „*sociaal hygienische*” gezichtspunt, „*sociaal hygiënisch*” denken, voelen, betoogen — wie maakt daar

bezwaar tegen? Maar hij zal tevens moeten erkennen dat de wetenschappelijke rangschikking van den inhoud der gezondheidsleer met het onderscheiden van een sociale hygiëne niet gebaat is. Het object der gezondheidsleer omvat de mogelijkheden tot behoud van de gezondheid van het individu; doch daar de samenleving zoowel aetiologisch als prophylactisch het gezondheidspeil der individuen bepaalt, is de hygiëne tot in haar vingertoppen sociaal. Wie dit niet erkent en met anderen — van andere opvattingen! — een deel der sociale elementen der hygiëne gaat uitsnijden en samenvoegen met zaken, die aan de hygiëne vreemd zijn — scheidt een vormloos geheel.

Toch zet ik dit vormloos geheel, dat binnenkort zeshoofdig zal uitdijen, tot „sociaal hygiënische” leering en stichting van zijn bezitter dicht bij de hand. *Handbuch der sozialen Hygiene* . . . what's in a name!

J. J. VAN LOGHEM.

W. LUBOSCH, *Grundriss der wissenschaftlichen Anatomie*.
Leipzig. G. THIEME. 1925. Prijs: ongeveer f II.—.

Toen de „Anatomische Gesellschaft” vergaderde en beraadslaagde over wenschen bij en karakter van het ontleedkundig onderwijs, is daarbij ook ter sprake gekomen en vrij algemeen als wenschelijk bevonden het volgen van colleges in de filosofie gedurende een jaar! Reeds voor dien heeft LUBOSCH zich in publicaties hiervan een groot voorstander betoond.

Het eerste deel van dit, naar zijn inhoud ongemeen rijke, boek is daarvan wel uitdrukking. Om het goed te begrijpen en met vrucht door te werken is een algemeen philosophische opleiding wel een volstreekte voorwaarde. Dit eerste deel begint met een beschouwing omtrent het begrip wetenschap en omtrent de plaats, die de ontleedkunde in het stelsel der wetenschappen inneemt.

Op dit inleidende hoofdstuk volgt dan een algemeen gedeelte, waarin het begrip „Leven” aan een diepgaande philosophische beschouwing wordt onderworpen. De objectieve verschijnselen van de levende stof; haar organisatie, de individualiteit, het doelmatige in den bouw worden hieraan getoetst. De wetmatigheid in vorm en de wetmatigheid der vormveranderingen (ontwikkelingsmechanica), de morphologische en de oorzakelijke bestudeering van den bouw der organismen in het algemeen met alle begrippen, uitdrukkingswijzen enz., zooals die worden gehanteerd en gebruikt, worden in aansluiting aan het vorige hoofdstuk aan een analyse onderworpen. Hiermede sluit het algemeene, zuiver philosophisch gehouden deel van het boek. Ik herhaal, dat goede philosophische opleiding noodig is om de waarde van dit deel naar behooren te kunnen schatten. Het bijzondere deel houdt zich met de menschelijke morphologie bezig. Na een inleiding omtrent de gebruikelijke wijzen van onderzoek, de verhouding der ontleedkunde tot de kunst enz. komt eerst de bestudeering van den mensch in zijn geheel. Dat de in den nieuweren tijd zoo belangrijke constitutie-anatomie bij deze beschouwing een belangrijke rol speelt, is te verwachten. Zij beheerscht de individueele anatomie. Daarnaast wordt aandacht aan de rasanatomie geschonken. Hierop volgen hoofdstukken, waarin de samenstelling van hoofd, hals, romp,